

Na Slovensku vyšla v roku 2005 pozoruhodná monografia od renomovaného autora a vysokoškolského učiteľa *Dušana Lešku*, ktorej predmetom sú kardinálne problémy sociológie športu. Treba podčiarknuť, že je to za ostatné desaťročia jediná monografia tohto vedeckého žánru, ktorá vznikla na Slovensku a bola tu aj publikovaná.

Štruktúru monografie tvorí 11 kapitol, ktorých zameranie len načrtujeme. V prvej kapitole nachádzame text o predmete sociológie športu, teoretických východiskách a hlavných rovinách tejto vednej disciplíny. Sociológiu športu definuje autor ako odvetvovú sociológiu, ktorá je aplikáciou všeobecnej sociológie na predmetnú oblasť športu ako spoločenského fenoménu. Predmet „sociológie športu tvorí sociálne správanie jednotlivcov, skupín a spoločenstiev pri realizácii športových aktivít, hlavné aspekty a podmienky rozvíjania týchto činností, význam a funkcie športu v spoločnosti“. (11) Medzi teoretické východiská zaradil autor najreprezentatívnejšie sociologické školy, ktoré sa presadzujú v aplikácii na oblasť športu¹. Ku každej z nich zaujíma D. Leška stanovisko, niekedy kritické.

Druhá kapitola hovorí predovšetkým o metodológii. Zaoberá sa hlavnými etapami a metódami výskumu sociológie športu. Špecializovaní študenti a mladí výskumní pracovníci v nej nájdu dobrý bedeker touto oblasťou výskumu. Jednotlivé etapy a kroky výskumu sú opísané učebnicovo prehľadne a metodicky sú ihneď použiteľné. Len pre ilustráciu načrtujeme, že kapitola opisuje význam predbežnej teoreticko-empirickej analýzy problému, hovorí o dobrej hypotéze, o operacionalizácii výskumného problému, učí o tvorbe výberového súboru alebo reprezentatívnej vzorke, analyzuje predvýskum a zber empirických údajov, metodicky vysvetľuje štatistické spracovanie údajov a formuláciu teoretických záverov. Osobitne sa venuje klasifikácii empirických výskumov.

Podľa nášho názoru však výsledky vlastných vedeckých výskumov obsahujú kapitoly 3 až 11. Tretia kapitola *Šport ako sociálny fenomén a jeho spoločenské funkcie* vstupuje do súčasných diskusií o modernom športe. Ako vieme, tento fenomén má v laickej aj odbornej verejnosti rôznych interpretátorov. Podľa D. Lešku má šport tieto aspekty: športovo-pohybové aktivity, systém združení, zväzov a asociácií, organizáciu športových súťaží, aktívnych a pasívnych divákov a atribúty sociálneho fenoménu (sociálne súvislosti, väzby na kultúru, politiku a ekonomiku, sociálne funkcie). K podstate športu dospel autor cez vymedzenie jeho hlavných znakov, ktorými sa odlišuje od ostatných ľudských aktivít:

- Šport je „pohybová aktivita, ktorá vyžaduje systematické fyzické úsilie“. (s. 70) Nie každú pohybovú aktivitu však nazývame športom – treba „rozlišovať“ účel pohybu“.
- Šport nemá produktívny charakter, lebo jeho cieľom nie je tvorba materiálnych produktov. Tým sa šport odlišuje od práce².
- Športovanie má vnútorné a vonkajšie motivácie, pričom „typy motivácie sa navzájom prelínajú“. (s. 71)
- Šport má charakter súperenia, súperom sú vlastné limity a možnosti alebo protivník.
- Šport má charakter hry, je ľudickou činnosťou, poskytuje radosť i potešenie pre všetky zainteresované subjekty.
- V šiestom znaku športu sa preukázal typicky sociologický pohľad na problém – šport je inštitucionalizovaná činnosť podriadená účinnosti stanovených pravidiel a sociálnych noriem.

Na teóriu znakov športu logicky nadväzuje pasáž o sociálnych funkciách športu. Autor knihy v nich podčiarkuje emocionalitu, socializáciu, integratívu športu, ale i politickú a ekonomickú funkciu športu, funkciu sociálnej mobility, biologickú a kompenzačnú funkciu.

Mnohých čitateľov by nepochybne zaujímala podrobnejšia informácia o kapitole štvrtej – *Hlavné formy prejavu športu v spoločnosti*. Priestorové danosti nás však vedú k stručnosti. D. Leška opiera niektoré svoje postoje o názory nemeckého autora K. Heinemanna³. Vlastnú koncepciu potom rozvíja v intenciách pojmov *šport pre všetkých*, *výkonnostný šport*, *vrcholový šport*, *profesionálny šport*.

Profesionálni aktivisti v oblasti športu si isto podrobnejšie prezrú kapitolu piatu – *Etapy športovej kariéry vrcholového športovca*. Hovorí sa v nej o životných, rodinných a športových cykloch. Pripomína sa tiež, že sociológia zohľadňuje aj psychologické aspekty ontogenézy športovca.

V nasledujúcej kapitole analyzuje autor šport ako faktor socializácie osobnosti. Chceme upriamiť pozornosť na akcent, ktorý kladie na kultúru a kultúrny obsah socializácie. Osobitne sa venuje duchovnej kultúre (hodnoty, normy, symboly, názory a poznatky, inštitúcie), neopomenul ani sociálny status a sociálnu rolu. Považujeme za korektné, že upozorňuje na ambivalentnosť športovania na socializáciu osoby. (s. 123) Vplyv športu na socializáciu vysvetľuje na pozadí uvedených pojmov šport pre všetkých až po profesionálny šport.

¹ Ide o tieto školy: teória sociálneho konsenzu (funkcionalistická teória), teória sociálneho konfliktu, alternatívna (interpretatívna) sociológia a symbolický interakcionizmus, kritická sociológia, feministická teória, schematická teória.

² V tomto zmysle však upozorňujeme na istú možnosť spochybnenia uvedeného znaku – má negatívnu formuláciu, vec nemožno korektne definovať prostredníctvom toho, čím nie je. Šport napríklad nie je neurochirurgickou operáciou mozgu.

³ Heinemann, K. (1998). Einführung in die Soziologie des Sports. 4., völlig bearbeitete Auflage. Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.

Sociologicky zaujímavé sú aj informácie v kapitole siedmej – *Športový kolektív ako sociálna skupina*. Na mnohých miestach ide o porovnanie európskych a svetových autorít (Weiss, Coakley, Heinemann, Voigt, Dunning, Eitzen, Sage). Okrem iných informácií môžeme sa v tejto časti knihy dočítať o postavení trénera v športovom kolektíve ako sociálnej skupine a o riešení konfliktov v tomto kolektíve. Čitateľ privíta vymedzenie a klasifikáciu sociologicky poňatého konfliktu, aj stratégiu riešenia konfliktov. Za podrobnou informáciou však budeme musieť siahnuť po inej knihe.

Kapitola ôsma a deviata majú veľa spoločného. Ide v nich o športového diváka ako súčasti moderného športu a o tému médiá a šport. Autor si všima diváka ako aktívny ľudský prvok, ktorý mnohostranne ovplyvňuje dnešný šport. Aj z toho dôvodu je treba cieľavedome utvárať rolu diváka, veď ide o participáciu človeka na kultúrnej aktivite. Možno aj z toho dôvodu venuje D. Leška osobitnú pozornosť faktorom, ktoré ovplyvňujú utváranie kultúrnej roly diváka. Divák je spolutvorcom športového výkonu. Keď je reč o divákovi, nemožno sa vyhnúť kritike jeho agresivity na športových podujatiach a D. Leška sa jej neobáva. Médiam sa okrem iného prisudzuje úloha šírenia „dominantnej kultúry, noriem, hodnôt a vzorov správania“. (s. 187)

V desiatej kapitole o sociálnych nerovnostiach a športe chceme oceniť predovšetkým publikovanie výsledkov vlastných výskumov D. Lešku. V teoretickej časti však uvádza aj problematiku vplyvu športu na sociálnu stratifikáciu a mobilitu alebo sociálnu podmienenosť výberu športovej disciplíny. Originálny prínos je vyjadrený vo vplyve sociálnych nerovností na Slovensku na športové aktivity obyvateľstva. Publikujú sa tu údaje, ktoré nie sú vybrané zo včerajších zistení, napriek tomu sú aktuálne a potvrdzované dnešnou skutočnosťou. D. Leška dáva do korelácie hodnotenie významu športových aktivít sociálnych skupín na Slovensku predovšetkým so vzdelaním, s finančnými príjmami a s finančnými výdavkami na šport a športovanie.

V poslednej kapitole sa takmer „neteoretizuje“, pretože hovorí o organizácii, riadení a financovaní športu v Slovenskej republike po roku 1989. Približuje sa priebeh transformácie športu v nových spoločenských, politických a ekonomických podmienkach. Čiastkovú, ale osobitnú pozornosť venuje D. Leška vrcholovému športu v silových rezortoch (MO, MV SR). Adekvátne pozornosť sa venuje úlohám miestnych a regionálnych orgánov štátnej správy a samosprávy voči športu a športovcom. Stále živou témou je transformácia „spolkovej sféry“, metódy a zdroje financovania športu a štátna koncepcia rozvoja športu.

Literatúra uvádza viac ako 140 prameňov, predovšetkým anglických, amerických, nemeckých, poľských, českých, srbských a slovenských, v danom odbore popredných autorov. Samotná bibliografia je pre čitateľa poučná a prínosná.

Ak vyvolajú niektoré postoje Dušana Lešku diskusiu, potom kniha splnila jedno zo svojich poslání.

Josef Oborný